



INGLIZ TILIDAGI IDEOMALARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMASIDA MA'NO O'ZGARISHI.

O'zbekiston Jahon tillari universiteti talabasi

Mammatjanova Mashhura Quvondiq qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ma'no o'zgarishi muammosi tahlil qilinadi. Idiomalar tilning obrazli va madaniy jihatdan boy qatlamini tashkil etib, ularni so'zma-so'z tarjima qilish ko'pincha asl mazmunning yo'qolishiga olib keladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilishda ma'no saqlanishi darajasi va tarjima strategiyalariga bo'lgan munosabatni aniqlashdan iborat. Tadqiqot doirasida turli til darajasiga ega bo'lgan respondentlar o'rtasida so'rovnoma o'tkazildi. Olingan ma'lumotlar diagramma asosida tahlil qilinib, natijalar idiomalarni tarjima qilishda semantik va kontekstual yondashuv ustuvor ekanini ko'rsatdi. Maqola natijalari ingliz–o'zbek tarjimashunosligi sohasida idiomalarni adekvat tarjima qilish masalasini yoritishda amaliy va nazariy ahamiyatga ega.

Abstract: This article analyzes the problem of meaning shift in the translation of English idioms into Uzbek. Idioms represent a figurative and culturally bound layer of language, and their literal translation often results in the loss of original meaning. The main objective of the study is to identify the extent of meaning preservation and attitudes toward translation strategies used in rendering English idioms into Uzbek. The research is based on a survey conducted among respondents with different levels of English proficiency. The collected data were analyzed using diagrams and descriptive statistical methods. The findings indicate that a semantic and contextual approach is considered more effective than literal translation when dealing with idiomatic expressions. The results contribute to the study of English–Uzbek translation and provide insights for improving idiom translation practices.



Аннотация: В данной статье рассматривается проблема изменения значения при переводе английских идиом на узбекский язык. Идиомы представляют собой образные и культурно обусловленные языковые единицы, буквальный перевод которых зачастую приводит к утрате исходного смысла. Основной целью исследования является определение степени сохранения значения и отношения к переводческим стратегиям при передаче английских идиом на узбекский язык. Исследование основано на анкетном опросе респондентов с различным уровнем владения английским языком. Полученные данные были проанализированы с использованием диаграмм и методов описательной статистики. Результаты показывают, что семантический и контекстуальный подход является более эффективным по сравнению с буквальным переводом при работе с идиоматическими выражениями. Полученные выводы вносят вклад в развитие англо-узбекского переводоведения.

Kalit soʻzlar: idiomalar, tarjima, maʼno oʻzgarishi, semantik yondashuv, kontekstual tarjima, ingliz–oʻzbek tarjimasi

Keywords: idioms, translation, meaning shift, semantic approach, contextual translation, English–Uzbek translation

Ключевые слова: идиомы, перевод, изменение значения, семантический подход, контекстуальный перевод, англо-узбекский перевода

Bugungi globallashuv jarayonida tillararo muloqotning kengayib borishi tarjima masalasining dolzarbligini yanada oshirmoqda. Xususan, ingliz tilidan oʻzbek tiliga tarjima jarayonida uchraydigan murakkab lingvistik birliklardan biri — idiomalar hisoblanadi. Idiomalar tilda obrazli, barqaror va koʻpincha soʻzma-soʻz tarjima qilinmaydigan birliklar boʻlib, ularning maʼnosi tarkibidagi soʻzlarning lugʻaviy maʼnosidan kelib chiqmaydi. Ingliz tilidagi idiomalarni oʻzbek tiliga tarjima



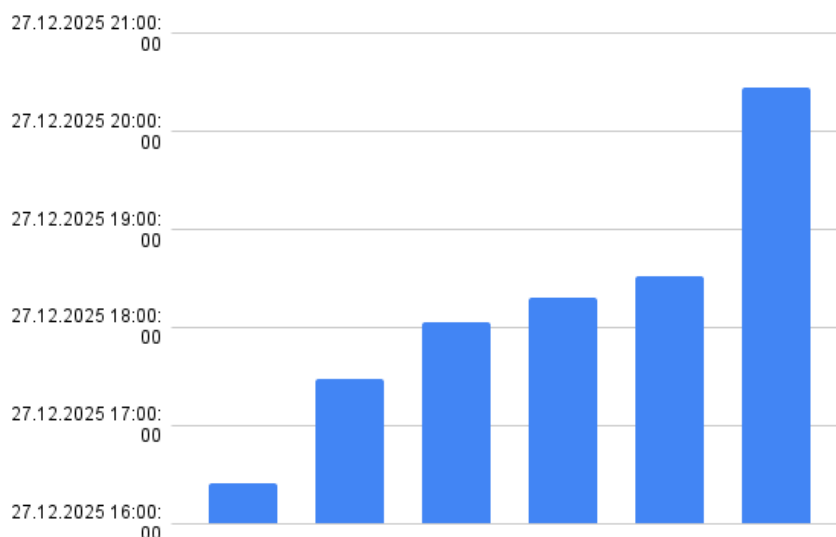
qilish jarayonida asosiy muammolardan biri ma'no o'zgarishi bilan bog'liqdir. Bu holat ko'pincha madaniy farqlar, til tizimidagi o'ziga xosliklar hamda tarjimonning semantik talqini bilan izohlanadi. Natijada ayrim idiomalar tarjimada o'zining asl mazmunini qisman yoki to'liq yo'qotishi, ba'zan esa noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Mazkur masala ko'plab tilshunos va tarjimashunos olimlarning tadqiqotlarida muhokama qilingan bo'lsa-da, ingliz va o'zbek tillari misolida idiomalarning tarjimadagi ma'no o'zgarishini empirik ma'lumotlar asosida tahlil qilish hanuz dolzarb bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, til o'rganuvchilar va tarjimonlar uchun idiomalarni to'g'ri anglash va adekvat tarjima qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolaning maqsadi ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan ma'no o'zgarishlarini aniqlash va tahlil qilish, shuningdek, bu jarayonda ma'no va tarjima mosligining ahamiyatini o'rganishdan iborat. Tadqiqot doirasida so'rovnoma asosida yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilinib, idiomalarni tarjima qilishda semantik omillarning ustuvorligi yoritib beriladi.

Mazkur tadqiqot ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan **ma'no o'zgarishi muammosini empirik asosda o'rganishga qaratilgan**. Tadqiqotda **miqdoriy tadqiqot yondashuvi** tanlanib, asosiy ma'lumot yig'ish vositasi sifatida so'rovnoma usulidan foydalanildi. Ushbu yondashuv respondentlarning idiomalarni tarjima qilishga bo'lgan munosabatini umumlashtirilgan statistik ko'rsatkichlar orqali tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot 2025-yil dekabr oyida onlayn shaklda o'tkazildi. So'rovnomada jami **6 nafar respondent** ishtirok etdi. Ishtirokchilar turli ijtimoiy guruhlariga mansub bo'lib, ular orasida oliy ta'lim muassasalari talabalari, o'qituvchi hamda maktab o'quvchisi mavjud. Respondentlarning ingliz tili darajasi **beginnerdan intermediate darajagacha** bo'lib, bu holat idiomalarni tushunish va tarjima qilishdagi individual farqlarni aniqlash imkonini berdi. So'rovnoma savollari tadqiqot maqsadidan kelib chiqqan holda ishlab chiqildi va bir necha tematik bloklarga ajratildi. Birinchi blok savollari respondentlarning umumiy ma'lumotlarini (kasbi va ingliz tili darajasi)



aniqlashga qaratildi. Ikkinchi blok ingliz tilida idiomalar mavjudligi va ularning kundalik nutqda qo'llanilishi haqidagi qarashlarni aniqlashni maqsad qildi. Uchinchi blok savollari esa respondentlarning idiomalarni tushunish darajasi hamda ularni o'zbek tiliga tarjima qilishda ma'no va tarjima mosligining ahamiyatini baholashga yo'naltirildi. Savollar yopiq shaklda tuzilgan bo'lib, "ha", "yo'q", "ba'zan" kabi variantlar hamda darajaviy baholash imkoniyatlarini o'z ichiga oldi. Ushbu format respondentlarning javoblarini tizimli tarzda solishtirish va umumlashtirishga xizmat qildi. Ma'lumotlar **Google Forms** platformasi orqali yig'ildi va avtomatik tarzda **Google Sheets** dasturiga ko'chirildi. Keyinchalik ma'lumotlar **deskriptiv statistik tahlil** asosida qayta ishlanib, foiz ko'rsatkichlari hisoblandi hamda natijalar diagrammalar ko'rinishida vizual tarzda ifodalandi. Statistik tahlil jarayonida asosiy e'tibor respondentlar javoblaridagi umumiy tendensiyalarni aniqlashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy etik tamoyillarga rioya qilindi. Respondentlarning tadqiqotda ishtiroki **ixtiyoriy** bo'lib, shaxsiy ma'lumotlar **anonim tarzda** yig'ildi va faqat ilmiy maqsadlarda foydalanildi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirishda ishtirokchilarning shaxsiy identifikatsiya qilinishi oldi olindi.

Inglizcha ideomalar tarjimasida ma'no o'zgarishini haqidagi diagramma





Ushbu tadqiqot doirasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida **ma'no omilining ustuvor ahamiyatga ega ekanini** ko'rsatdi. Diagrammada aks ettirilgan ma'lumotlarga ko'ra, respondentlarning aksariyati idiomalarni tarjima qilishda mazmunni to'liq anglash muhim deb hisoblaydi. Xususan, respondentlarning **4 nafari (taxminan 67%)** idiomalarni tarjima qilishda **ma'noni tushunish juda muhim** ekanini bildirgan. **1 nafar respondent ($\approx 17\%$)** ushbu omilni **biroz muhim**, yana **1 nafar respondent ($\approx 17\%$)** esa **unchalik muhim emas** deb baholagan. Ushbu ko'rsatkichlar diagrammada foizlar ko'rinishida aniq aks ettirilgan. Shuningdek, so'rovnoma natijalariga ko'ra, respondentlarning katta qismi ingliz tilida idiomalar faol qo'llaniladigan va real til birliklari ekanini tan olgan. Aksariyat ishtirokchilar "idiomalar mavjud" degan fikrga ijobiy munosabat bildirgan bo'lib, bu holat idiomalarni tarjima qilish masalasining dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi. Idiomalarni tushunish darajasi bo'yicha olingan natijalar esa nisbatan turlicha ekanligi bilan ajralib turadi. Diagrammadan ko'rinishicha, respondentlarning bir qismi idiomalarni to'liq tushunishini bildirgan bo'lsa, ayrimlari ularni faqat ba'zan yoki umuman tushunmasligini qayd etgan. Bu farqlar ingliz tili darajasi va tarjima tajribasidagi individual tafovutlar mavjudligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, idiomalarni tarjima qilishda **so'zma-so'z moslik** masalasiga nisbatan ham turli qarashlar aniqlangan. Ba'zi respondentlar tarjimada to'liq moslik muhim deb hisoblagan bo'lsa, boshqalari buni har doim ham zarur deb bilmagan. Diagrammada bu holat moslikni "muhim", "unchalik muhim emas" yoki "muvofiq emas" deb baholagan javoblar orqali ifodalangan. Umuman olganda, diagrammada keltirilgan natijalar ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida **ma'no saqlanishi asosiy mezon sifatida baholanayotganini**, shu bilan birga respondentlar orasida tushunish va tarjima yondashuvlarida ma'lum darajada farqlar mavjud ekanini ko'rsatadi.



Ushbu tadqiqot natijalari ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida **ma'no saqlanishi asosiy omil sifatida qaralayotganini** ko'rsatdi. Diagrammada keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, respondentlarning aksariyati idiomalarni tarjima qilishda so'zma-so'z yondashuvdan ko'ra mazmuniy yondashuv muhimroq ekanini ta'kidlagan. Bu holat idiomalar obrazli va barqaror birliklar bo'lib, ularning ma'nosi ko'pincha tarkibiy qismlarining lug'aviy ma'nosidan kelib chiqmasligi bilan izohlanadi. Olingan natijalar tarjimashunoslik sohasidagi mavjud nazariy qarashlar bilan mos keladi. Xususan, Newmark va Baker kabi olimlar idiomalarni tarjima qilishda semantik moslikni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Respondentlarning katta qismi tomonidan ma'no omilining ustuvor deb baholanishi ushbu nazariy yondashuvlarning amaliy tasdig'i sifatida qaralishi mumkin. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari respondentlar orasida idiomalarni tushunish darajasi bir xil emasligini ham ko'rsatdi. Ba'zi ishtirokchilar idiomalarni to'liq tushunishini bildirgan bo'lsa, boshqalari ularni faqat qisman yoki umuman tushunmasligini qayd etgan. Bu farqlar ingliz tili darajasi, idiomalar bilan ishlash tajribasi hamda madaniy kontekstni bilish darajasi bilan bog'liq bo'lishi ehtimoldan xoli emas. Natijalarda tarjima mosligi masalasiga nisbatan turli qarashlar mavjudligi ham aniqlandi. Ayrim respondentlar tarjimada to'liq moslikni muhim deb hisoblagan bo'lsa, boshqalari buni har doim ham zarur deb bilmagan. Bu holat idiomalarni tarjima qilishda yagona universal yondashuv mavjud emasligini, balki vaziyat, kontekst va tarjimaning maqsadiga qarab turli strategiyalar qo'llanilishi mumkinligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqotning asosiy cheklovlaridan biri respondentlar sonining kamligidir. Shu sababli natijalarni umumlashtirishda ehtiyotkorlik talab etiladi. Kelgusidagi tadqiqotlarda ishtirokchilar sonini ko'paytirish, shuningdek, sifatli tahlil (qualitative analysis) usullaridan foydalanish orqali ingliz va o'zbek tillaridagi idiomalarni tarjima qilish muammosini yanada chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Mazkur tadqiqot ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan **ma'no o'zgarishi muammosini** tahlil qilishga



bag‘ishlandi. So‘rovnoma asosida olingan natijalar idiomalarni tarjima qilishda **ma’no saqlanishi eng muhim omil** sifatida qaralayotganini ko‘rsatdi. Respondentlarning aksariyati so‘zma-so‘z tarjima idiomalarning mazmunini to‘liq aks ettira olmasligini ta’kidlagan. Tadqiqot natijalari ingliz tilidagi idiomalarni o‘zbek tiliga tarjima qilishda **semantik va kontekstual yondashuv** ustun ekanini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, respondentlar orasida idiomalarni tushunish darajasidagi farqlar mavjudligi aniqlanib, bu holat ingliz tili darajasi va tarjima tajribasi bilan bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Mazkur holat idiomalarni o‘rgatish va tarjima qilish jarayonida qo‘shimcha metodik yondashuvlar zarurligini ko‘rsatadi. Tadqiqotning asosiy cheklovi respondentlar sonining kamligi bilan izohlanadi. Shunga qaramay, olingan natijalar ingliz–o‘zbek tillari misolida idiomalarni tarjima qilishda ma’no o‘zgarishini o‘rganish uchun muhim empirik asos bo‘lib xizmat qiladi. Kelgusidagi tadqiqotlarda ishtirokchilar sonini kengaytirish va sifatli tahlil usullarini qo‘llash orqali ushbu mavzuni yanada chuqurroq o‘rganish tavsiya etiladi.

1. Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
2. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
3. Nida, E. A., & Taber, C. R. (2003). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill.
4. Larson, M. L. (1998). *Meaning-Based Translation: A Guide to Cross-Language Equivalence*. Lanham: University Press of America.
5. Fernando, C. (1996). *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press.
6. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English*. Amsterdam: John Benjamins